

potser més tard, Servet hauria descrit el cicle complet de la circulació com un altre miracle del Déu-Naturalesa que ens canta. Els homes com ell són un pou sense sola. L'espectador, per encuriositat i atent que estigui, no pot endevinar mai on acabaran.

Però hem de retenir la nostra imaginació i el nostre entusiasme. No pequem com molts altres que han exagerat les virtuts que posseïa, n'hi han afegit de noves i han callat els defectes. Si nosaltres creiem que és més gran com més home sigui, perquè l'hem de separar de la collectivitat i fer-ne un ésser a part i cas teratològic? Aquesta tendència a deshumanitzar els grans homes és perillosa perquè molts cops els inhumanitza. Aleshores, en lloc de bon exemple i font de moral, que tant alligona per les qualitats que cal imitar com pels defectes que cal defugir, es fan models inassolibles, fugen dels mòduls on pot maniobrar la nostra conducta, i encara que els abasti la nostra visió i comprensió no entren al cercle de les possibilitats humanes.

Ens convé un Servet molt home i molt humà, com era. Apassionat, discutidor, petulant, arrogant a les bones i no tant a les males és més nostre i el seu sacrifici més colpidor perquè el sentim més en la carn en comprendre'l amb pecats semblants als nostres. Encara que sembli paradoxal, matar un sant no és cosa extraordinària, perquè els sants han de viure i morir amb sacrifici per a demostrar llur grandesa. El que és exorbitant és matar un home. I Servet era un home.

L'esvera la mort i es debat-en protestes i exclamacions i demanes de pietat i clemència en asabentar-se que han de cremar-lo. Però això, que Calví, amb mala sang, li retreu com un defecte, valora més la força i tenacitat de les seves idees, perquè si l'aterroritza el suplici, la por no el fa claudicar pas i sense ésser heroi ni voler actuar d'heroi no es retracta ni abdica. Si prega com a home, s'engalla com a ideòleg i deixa cremar l'home per a mantenir la idea i fer-li un monument de foc i de llum.

LA PATRIA DE SERVET

Gairebé està provat del tot que Servet era de Vilanova de Xixena, Sixena o Sigena, poble de la província d'Osca, però del Bisbat de Lleida.

La seva terra pertany al tros de Catalunya que

una errada històrica va separar de nosaltres incorporant-lo al regne d'Aragó. A Vilanova de Sigena la gent parlava en català en temps de Servet i ara parla un espanyol catalanitzat. Els documents que signava el pare de Servet, com a notari que era, els escrivia i els adaptava al dret català d'aquell temps.

Li es deia Servet i no *Serveto*, com vol Goyanes. Si el seu pare afegí la *o* final, fou per a aragonitzar el seu nom i emportat, de segur, per l'atracció que exercia ja el castellà. És posà *Serveto*, com els castellanitzadors intentaren dir *Vique*, en lloc de Vic, i *Montserrate*, de Montserrat. El nom de Servet, ens escriu el doctor Ramon Bordalba, és bastant freqüent a la riba del Cinca.

Una altra dada avala la seva procedència catalana: l'alie Revès, que ell i son pare no abandonaren i que es veu que era renom de la família paterna, perquè trobem altres parents que també fan constar-lo, com el Pare Marc-Antoni Servet (a) Revès, abat de Montaragó. Revès és un mot perfectament català i que, a més, ens explica que el seu caràcter díscol era hereditat i que algú abans d'ell havia marcat tota la família. Com tothom sap, en català, *revès* significa tarannà difícil de disciplinar, esperit contradictori i fet a la seva.

La pàtria de Servet ha estat motiu de discussió. Fou ell mateix qui portà l'enrenou. A vegades es deia natural de Tudela de Navarra i altres vegades aragonès de Vilanova de Xixena.

No ha de causar-nos estranyesa aquest fet. En l'Edat Mitjana el sentiment de pàtria era molt fosc i vagorós en l'home corrent. Però en les altes esferes, tant intel·lectuals com religioses, existia un veritable internacionalisme. Proveïts d'una llengua internacional, completament separada del poble, esdevinguda del tot artificial en aquells temps, els pensadors sojornaven i exercien en un país qualsevol sense més entrebanc que el que derivava de lleis i costums locals. Albert el Gran és alemany, Tomàs d'Aquino és italià, però la seva pàtria intel·lectual és França, París, i allí treballen i es guanyen la direcció cultural del món. En un altre ordre jeràrquic, els poderosos prínceps i senyors feudals, tampoc no tenen concepte de la pàtria i actuen i combaten, sense mirar-s'hi gens, pel país d'origen o en contra seu.

En temps de Servet, en el món intel·lectual i religiós persistia el mateix internacionalisme. Erasme, holandès, i Reuchlin, alemany, ensenyen